

УДК 343.915

М. О. МАРШУБА,
здобувач кафедри кримінології і
кримінально виконавчого права,
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

ДО ПИТАННЯ ЗМІСТУ ТА ОБСЯГУ ПОНЯТТЯ ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗЛОЧИНЦЯ

У статті з позиції системного аналізу розкрито зміст та визначено обсяг поняття «особа неповнолітнього корисливо-насильницького злочинця». Розглянуто різні точки зору стосовно структурних елементів, які закладаються в підґрунтя кримінологічного вивчення такої особи.

Ключові слова: особа неповнолітнього корисливо-насильницького злочинця, структура особи неповнолітнього корисливо-насильницького злочинця

У предметно-орудійній площині пізнання навколишнього світу – на практиці і в науці – поняття відіграють роль певних орієнтирів. Особа злочинця, в тому числі неповнолітнього корисливо-насильницького, – це теж понятійна конструкція, яка має відбивати загальні закономірні зв'язки, суттєві сторони, ознаки феномену, про який йдеться. Розробка даного поняття є особливо важливим завданням кримінологічної науки з огляду на те, що без визначення специфічних характеристик особи з протиправною поведінкою, а також каналів її формування не можливо ефективно протидіяти цій поведінці, організувати боротьбу як з окремими видами правопорушень, так і зі злочинністю в цілому.

Поняття «особа неповнолітнього корисливо-насильницького злочинця» повинна базуватися на загальному видовому понятті «особа злочинця» і родовому понятті «особа неповнолітнього злочинця». Разом із тим вважаємо, що у змісті поняття корисливо-насильницького неповнолітнього злочинця обов'язково слід відбити два ключових елементи – *користолюбство* і *насильство*. Саме ці елементи визначають спрямованість особи корисливо-насильницького злочинця, під якою, як справедливо зазначається у спеціальній літературі, слід розуміти засновану на суспільно небезпечному ставленні до

власності й недоторканості психофізичного статусу суб'єкта власності домінуючу мотиваційну тенденцію на отримання матеріальної вигоди засобами кримінального насильства [7, с. 193].

Цікаву інтерпретацію корисливої насильницької злочинності, а отже, й особи відповідного злочинця, крізь призму користолюбства і насильства надає Б. М. Головкін. Він зазначає, що користолюбство виступає внутрішнім змістом корисливості як феномену суспільного буття. Корисливість є стереотипом суспільної свідомості, сформованим історичним досвідом привласнення додаткового продукту праці. Інтеріоризація корисливості у внутрішній план свідомості на індивідуальному рівні відбувається культурно-інформаційними каналами в процесі соціальної взаємодії. При цьому користолюбство – соціально обумовлена стійка особистісна риса, що виражає нав'язливе прагнення до безеквівалентного привласнення матеріальних благ та становить причинну основу цілепокладання, що знаходиться в основі логічної моделі злочинної активності. Відтак корисливість як феномен суспільної свідомості трансформується в користолюбство – домінантну мотиваційно-ціннісну структуру психіки певного кола осіб [6, с. 267]. Отже, важливішою особливістю внутрішньої сутності корисливо-насильницького злочинця є користолюбство. Це, з одного боку.

З іншого боку, не менш важливим пізнавальним завданням, на думку Б. М. Головкіна, є дослідження зовнішніх форм вияву явища в цілеспрямованій предметно-перетворювальній активності, що підкреслює відому специфіку, самотність способу функціонування корисливої насильницької злочинності в об'єктивній реальності. Насильство як спосіб (форма поведінки) отримання матеріальних благ реалізує потенціал наміру діяти оптимальним чином з метою забезпечення бажаного результату. Корисливому насильницькому цілепокладанню відповідає насильницький спосіб ціле реалізації [6, с. 268]. У правовій літературі при визначенні насильницької злочинності так само завжди вказується на присутність в механізмі вчинення подібних злочинних посягань фізичного або психічного насильства над особою в якості способу, засобу

досягнення злочинної, антисуспільної мети [23, с. 61]. Це положення можна поширити і на корисливо-насильницьку злочинність, особливо з огляду на те, що деякі вчені в якості насильницьких розцінюють всі злочини, при вчиненні яких застосовується насильство, незалежно від того, чи було воно елементом мотивації або лише засобом досягнення мети [1, с. 54; 15, с. 237]. У будь-якому разі проблема обрання особою під час вчинення корисливого злочину насильницького засобу досягнення протиправної мети входить у понятійну сферу особи корисливо-насильницького злочинця. Адже саме користолобство у поєднанні з насильницькою формою заволодіння матеріальними цінностями в цілому визначають якісну характеристику особи корисливо-насильницького злочинця, його відповідну спрямованість.

Особа злочинця, як і будь-яка людська особистість, включає в себе визначену систему морально-психологічних властивостей – поглядів і переконань, потреб та інтересів, життєвих цілей та очікувань, інтелектуальних, емоційних і вольових особливостей [22, с. 89]. Разом із тим ця особа характеризується статево-віковими ознаками, виконує у суспільстві певні соціальні ролі, можливо, має у своїй біографії факти вчинення злочинних діянь у минулому та ін.

Визначення обсягу поняття «особа злочинця» потребує її дослідження за певною структурою, оскільки її ефективне вивчення не можна уявити без скрупульозного дослідження структури даної особи. На думку Г. А. Аванесова, структура особи злочинця складається з двох підструктур: психологічної (індивідуальність) та соціальної (ролі та діяльність у соціальному середовищі). Психологічна підструктура будується за рівнями, де до нижчого належать біологічно обумовлені природні властивості та особливості, а найвищий рівень утворює спрямованість особи. У свою чергу, у загальній структурі особи можна лише умовно виокремити кримінологічний рівень, де увагу слід зосереджувати на антисуспільній спрямованості особи та особистій установці злочинця. При такому підході, зазначає Г. А. Аванесов, кримінологами у структурі особи злочинця виокремлюються три основні групи ознак: а) загальні ознаки особи; б)

особливі ознаки особи злочинця; 3) ознаки особи конкретного суб'єкта, який вчинив злочин, що індивідуалізують його як особу злочинця [12, с. 264-265]. Тобто вченим пропонується рівневий підхід до структури особи – від виділення ознак на узагальненому шаблі особи як такої до розпізнавання індивідуальних властивостей стосовно конкретного індивіда.

На думку Г.М. Мінковського, особливості особи злочинця, що можуть бути пов'язані з механізмом злочинної поведінки, можна відобразити за допомогою такої структурної характеристики: 1) демографічні ознаки; 2) культурно-освітні ознаки (що не співпадають з демографічними); 3) потреби, інтереси та ставлення до провідної діяльності; 4) потреби, інтереси і ставлення до побуту і дозвілля; 5) емоційно-вольові ознаки, у тому числі обумовлені соматикою і психопатологією; 6) безпосередні мотиви та інші моменти, що характеризують злочин та його ситуацію; 7) інтегруючі соціально-мотиваційні позиції особливості (спрямованість, орієнтація) [19, с. 24-33]. Уявляється, що висловлене є доволі актуальним для аналізу активності неповнолітніх, у тому числі й протиправного характеру, на етапі їх посиленої соціалізації, коли можна стверджувати про період інтенсивного включення підлітків до оточуючого світу, пізнання ними останнього, намагання зайняти у соціумі відповідну нішу тощо. У злочинах неповнолітніх даються взнаки вікові особливості, що проявляються в несприятливому для формування та життєдіяльності особи соціальному середовищі [13, с. 349].

Крім того, доволі розгорнута структура особи злочинця наведена А. П. Закалюком. Він висловив думку, що ця структура складається з дев'яти блоків (груп) ознак, у тому числі: а) три відображають соціальну характеристику особи злочинця: (1) ознаки формування соціалізації особи; (2) ознаки соціального статусу та соціальних ролей; (3) безпосередні ознаки спрямованості особистості; б) п'ять – біосоціальні, що включають: 1) демографічні ознаки, які мають соціальне і психологічне значення; 2) психофізіологічні особливості, в тому числі генетичного походження; 3) показники фізичного стану здоров'я; 4) показники психічного стану

здоров'я; 5) індивідуальні психологічні риси. Окремий блок (дев'ятий) містить ознаки, пов'язані із вчиненням злочину особою. Причому цей блок є єдиним, що має специфічну структуру порівняно зі структурою особи загалом, оскільки він відображує специфічно-типову ознаку такої особи [9, с. 257-258].

Наведемо ще кілька оригінальних позицій стосовно структури особи злочинця. Так, О. О. Кваша, намагаючись врахувати всі найбільш вдалі у кримінологічній літературі пропозиції стосовно підструктур, за якими слід, на його думку, характеризувати особу злочинця, виокремлює такі блоки: 1) підструктура, що передбачає соціальні ролі та статуси особи (соціальне походження, посадовий стан, професійна належність, сімейний стан та ін.); 2) підструктура, яку утворюють морально-психологічні властивості особи (морально-політичні, світоглядні та моральні риси; погляди, переконання, цілі; психологічні риси: емоційні, вольові та інтелектуальні особливості, наявність психологічних відхилень); 3) підструктура, що включає спонукальну сферу особи (потреби, нахили, інтереси, мотиви, ідеали, звички, правосвідомість); 4) підструктура, що охоплює психофізіологічний бік особливості (стать, вік, стан здоров'я, особливості фізичної конструкції та ін.); 5) підструктура, що включає правову характеристику (відомості про характер вчиненого злочину, його мотивацію, роль у вчиненому злочині, наявність судимості, рецидив тощо) [11, с. 134].

Ю. М. Антонян також вважає, що структура особи злочинця складається з низки підструктур. Одна з них включає такі соціально-демографічні ознаки, як соціальне походження, сімейне і посадове становище, національну і професійну приналежність, а також рівень матеріального забезпечення; другу складають рівень розумового розвитку, культурно-освітній рівень, знання, навички, вміння; до третьої входять моральні якості, ціннісні орієнтації і прагнення особи; четверту формують психічні процеси, властивості і стани особи; п'ята складається з таких біофізіологічних ознак, як стать, вік, стан здоров'я, особливості фізичної конституції та ін. (причому маються на увазі соціальний зміст і соціальний прояв цих ознак) [2, с. 89-90].

В. Т. Білоус і Г. М. Бірюков, проводячи кримінологічний структурний аналіз особи злочинця, зазначають, що характерні особливості особи злочинця необхідно об'єднати в чотири основні групи: 1) соціально-демографічні (вік, стать, соціальне положення, національність, освітній рівень, професія, рід занять, матеріальна забезпеченість, положення у суспільстві, умови виховання, соціально-корисна діяльність та ін.); 2) психологічні (мотиваційна сфера, самосвідомість, висока емоційна збудливість, тип нервової системи, неврологічні розлади, агресивність, слабкий самоконтроль, темперамент, волі, ділові зв'язки, вміння аналізувати ситуацію, що склалася, і на цій підставі приймати правильні рішення, гарна зорова й образна пам'ять та ін.); 3) моральні (соціальні, етичні та естетичні настанови, інтелект, світогляд, самооцінка, ціннісна орієнтація, неповага до особи, інтереси, потреби, ідеали, звички, схильності, індивідуальність, заповзятість і правосвідомість); 4) кримінально-правові (наявність судимості, кримінально-правова кваліфікація вчинених злочинів, злочинний досвід, рівень правової підготовки, інтенсивність злочинної діяльності, місце у злочинній групі, поведінка при відбутті покарання тощо) [3, 88-89].

Проте переважна більшість науковців у структурі особи злочинця в якості структурних компонентів виділяють соціально-демографічну, кримінально-правову і морально-психологічну групу ознак. Так, О. Б. Сахаров, досліджуючи структуру особи злочинця, вказує на соціально-демографічні, морально-психологічні і кримінально-правові характеристики. При цьому особливий акцент він робить на кримінально-правових ознаках, як-от: мотивація антисуспільної поведінки, одноособовий або груповий характер злочинної діяльності, вчинення злочину вперше або наявність рецидиву, констатація факту судимості, тривалість злочинної діяльності тощо [20, с. 8-9; 21, с. 16]. На наш погляд, структурні елементи всіх вищевикладених схем так чи інакше вписуються в цю достатньо просту побудову. Підтвердженням універсальності такого підходу до аналізу структури особи неповнолітнього злочинця є нещодавня робота групи науковців під керівництвом В. В. Голіни, присвячена

дослідженню насильницької злочинності підлітків в Україні. Під час створення кримінологічної характеристики особи неповнолітнього злочинця даного виду у структурі останнього вченими виокремлюється три складові – соціально-демографічні, кримінально-правові і морально-психологічні ознаки та якості [16, с. 36–50; 17, с. 42–56].

У літературі, спеціально присвяченій проблематиці особи неповнолітнього злочинця, так само стверджується, що у вивченні особи неповнолітніх, схильних до правопорушень, визначальними є такі критерії: 1) біологічні чинники; 2) особистісні характеристики та 3) найближче соціальне оточення неповнолітнього [4, с. 129]. Отже, визначальними саме для побудови структури особи неповнолітнього злочинця, виходячи з такого розуміння архітекτονіки особи, принаймні, слід вважати перший і другий критерії. Однак не виключено, що й третій критерій можна опосередковано розглядати крізь призму діяльнійшої компоненти особи неповнолітнього злочинця, що в цілому представлена групою ознак попередніх двох складових. Тут необхідно звернути увагу на те, що коли формуються абстрактні поняття особи злочинця або структури цієї особи, то, як впливає із викладеного вище, ці поняття характеризуються доволі повно і різнопланово. Під час аналізу окремих видів злочинців розкриваються й окремі специфічні особливості, властиві цим видам правопорушників.

У структурі особи неповнолітнього корисливо-насильницького злочинця доцільно виділяти соціально-демографічні ознаки, які створюють однойменну підструктуру. Серед найбільш значущих з них – стать, вік, наявність родини, освітній рівень, рід занять та низка інших ознак. Стосовно неповнолітніх корисливо-насильницьких ці ознаки у сукупності дають уявлення про якісну сторону складу зазначених злочинців у структурі всіх неповнолітніх правопорушників. Крім того, проаналізовані спільно з іншими групами ознак в межах структури окремої особи вони несуть цінну кримінологічну інформацію, що має значення для складання узагальненого кримінологічного «портрету» особи такого злочинця.

Крім того, саме у цьому блоці знань загальної конструкції особи злочинця вважаємо за доцільне розглядати й ті соціальні ролі, які відіграє людина у суспільстві і які впливають з того місця у соціумі, яке вона посідає. Безперечним є той факт, що багато в чому ці ролі визначаються і пов'язані з іншими соціально-демографічними ознаками. Разом із тим слід погодитися із твердженням, що соціальні ролі показують, що конкретна особа відіграє небезпечну для суспільства роль і як виконавець цієї ролі протиставляє себе системі інших соціальних ролей, що історично склалася в суспільстві. Антигромадські функції, що впливають з цієї ролі, знаходяться в стані конфлікту з діяльністю оточуючих правопорушника людей і соціальних спільностей, а також з нормами права і моралі, що регулюють рольову поведінку [10, с. 30] (в цьому вбачається певна взаємообумовленість соціально-демографічних і морально-психологічних ознак). На думку А. І. Долгової, для багатьох неповнолітніх, що встали на злочинний шлях, характерна деформація соціальних позицій, притаманних їх віку: відсутність або передчасна втрата офіційних позицій (учнів, членів громадських організацій і т.д.) з одночасним розширенням неофіційних позицій, пов'язаних з участю у негативних малих групах, і, головне, підвищення особистісної значущості останніх. Це поєднується зі специфікою змісту рольових приписів, підкоренням особи насамперед своєрідним нормам малих груп, негативно позначається як на її діяльності, так і на подальшому формуванні різних характеристик, звужує об'єктивні і суб'єктивні її можливості [8, с. 42-43].

Соціально-демографічна характеристика особи неповнолітнього корисливо-насильницького злочинця суттєво доповнюється аналізом його кримінально-правових ознак, які стають предметом вивчення саме у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення. Це означає, що в особі законослухняної людини подібні ознаки просто відсутні. Взагалі кримінально-правова характеристика особи злочинця містить необхідні відомості про вчинений злочин (зокрема, наявність судимості, обтяжуючих або пом'якшуючих вину обставин, мотиви злочину, способи, знаряддя його

вчинення, причини припинення злочинної діяльності, каральна практика та ін.), що є значущими для правильної кваліфікації вчиненого та індивідуалізації покарання, яке визначається судом.

Значення комплексу ознак, які охоплюються поняттям кримінально-правової характеристики особи злочинця, полягає в тому, що завдяки аналізу її ознак стає можливим зробити висновки про генезис злочинного посягання, глибину і стійкість антисуспільної спрямованості злочинця, його суспільну небезпечність [5, с. 36]. Тобто ці ознаки впливають на правову оцінку вчиненого і призначення покарання. Разом із тим для кримінолога вони так само становлять певний інтерес, оскільки можуть доповнювати і навіть мати пояснююче значення стосовно деяких морально-психологічних особливостей особи злочинця. Так, узагальнена кримінально-правова характеристика неповнолітніх злочинців, що вчинили корисливо-насильницькі злочини, дає уявлення, по-перше, про генезис злочинної поведінки, тобто чи є такі злочини ізольованим випадковим актом у біографії підлітків, чи це ланка ланцюга поступового наростання інтенсивності і суспільної небезпеки кримінальної поведінки; по-друге, про мотиваційні зміни у кримінальній поведінці підлітків; по-третє, про особу потерпілого, а головне – про стереотипи взаємин злочинців і потерпілих [16, с. 41].

Соціально-демографічні ознаки і соціальні ролі не дають вичерпного уявлення про особу злочинця, оскільки характеризують таку особу, переважно, із зовнішнього боку, не розкриваючи її внутрішнього змісту [22, с. 129]. Адже кримінологічне вивчення особи злочинця здійснюється головним чином для виокремлення й оцінки тих її властивостей і рис, які породжують злочинну поведінку, з метою її профілактики [14, с. 82]. У цьому зв'язку неабиякого значення набуває аналіз морально-психологічних характеристик у структурі неповнолітнього корисливо-насильницького злочинця. Указані характеристики визначають змістовну сторону особи, внутрішній світ людини, отже, вони знаходяться у підґрунті її помислів і дій. Моральна свідомість, включаючи й неповнолітніх, визначає думки і діяльність людини. Тому не випадково

моральний чинник у кримінології завжди зазнавав і зазнає аналізу представниками різних шкіл і напрямків [8, с. 77].

Підструктура морально-психологічних ознак, у свою чергу, може бути представлена декількома змістовно важливими групами ознак. Так, при аналізі механізму злочинної поведінки поряд із властивостями особи, що визначають потребно-мотиваційну сферу і ціннісно-нормативні характеристики свідомості особи, які відносяться до числа «глибинних» особових характеристик, істотне значення також мають інтелектуальні, емоційні та вольові властивості.

Потребно-мотиваційні властивості особи включають спрямування, інтереси, потреби людини, що здійснюють сильний вплив на мотиваційну сферу особи, яка, за словами В. В. Лунєєва, є «центром» внутрішньої структури особи, що інтегрує її активність [18, с. 107]. Потребно-мотиваційні ознаки особи злочинця пояснюють внутрішні спонукальні причини її дії. Вони багато в чому визначаються ціннісними настановами особи.

У підструктурі морально-психологічних ознак ціннісні орієнтації людини представляють значний кримінологічний інтерес тому, що вказують на найбільш значущі для особи об'єкти, які ціняться нею найбільш за все. У багатьох літературних джерелах минулого і сучасності підкреслюються достатньо серйозні і глибокі деформації моральних та правових ціннісних орієнтацій підлітків, навколо яких вирішується багато життєвих питань [16, с. 47].

До інтелектуальних властивостей відносяться рівень розумового розвитку, обсяг знань, життєвий досвід, широта або вузькість поглядів, зміст і різноманіття інтересів [55, с. 132].

Група емоційно-вольових властивостей у підструктурі морально-психологічних ознак представлена, зокрема, станом волі, темпераментом, характером, почуттями, емоціями та ін. Як зазначається у спеціальній літературі, недорозвиток емоційно-вольової сфери, що нерідко поєднується з недорозвитком пізнавальної діяльності є провідним симптомом психофізичного інфантилізму підлітків [24, с. 115].

У підструктурі особи неповнолітнього корисливо-насильницького злочинця доцільно виділяти й психофізіологічні властивості, що виступають своєрідним підґрунтям багатьох схильностей, спрямувань, рис характеру людей. До групи психічних властивостей слід включити різні природжені й придбані психічні аномалії, що об'єднують велике коло нервово-психічних відхилень, різноманітних за клінічними проявами і ступенем виразності. При вивченні особи даної категорії злочинців зазначені властивості заслуговують найретельнішого аналізу, особливо якщо відіграють будь-яку роль у механізмі злочинної поведінки правопорушників.

Уявляється, що таке системне вивчення особи злочинця попередить спрощений підхід до аналізу детермінант вчинення злочину, дозволивши виявити всі чинники, що впливають на злочинну поведінку, у тому числі й такі, які за будь-якими причинами ще малодосліджені. Як справедливо зауважив свого часу Ю. М. Антонян, це сприятиме системному підходу до проблеми викорінення шкідливих впливів на особистість [2, с. 93].

Дослідження питань щодо змісту й обсягу поняття особи неповнолітнього корисливо-насильницького злочинця дозволяє зробити висновок, що під такою особою слід розуміти суспільно небезпечного підлітка віком від 14 до 18 років із соціально-психологічними та морального-правовими вадами й дефектами соціалізації, зумовленими особливостями фізичного, психологічного та морального розвитку людини у цьому віці, що призвели до виникнення користолюбства, задоволення якого в умовах конкретної життєвої ситуації відбувається протиправним насильницьким способом. При цьому у структурі особи злочинця доцільно виділяти соціально-демографічні ознаки, які створюють однойменну підструктуру; кримінально-правові характеристики; морально-психологічні ознаки, які, у свою чергу, представлені низкою змістовно важливих груп ознак, як-от: потребно-мотиваційні властивості, ціннісно-нормативні, інтелектуальні, емоційно-вольові ознаки; психофізіологічні властивості.

Список літератури:

1. *Антонян Ю. М.* Жестокость в нашей жизни / Ю. М. Антонян. – М. : Инфра-М, 1995. – 320 с.
2. *Антонян Ю. М.* Системный подход к изучению личности преступника / Ю. М. Антонян // Сов. государство и право. – 1974. – № 4. – С. 88–93.
3. *Білоус В. Т.* Особистість злочинця як об'єкт кримінологічного та психологічного дослідження / В. Т. Білоус, Г. М. Бірюков // Актуальные проблемы криминологии и криминальной психологии : сб. науч. статей / под ред. М. Ф. Орзиха, В. Н. Дремина. – О. : Феникс, 2007. – С. 88-89.
4. *Габрелян А. Ю.* Протиправна поведінка неповнолітніх: проблеми та шляхи їх вирішення / А. Ю. Габрелян // Актуальные проблемы криминологии и криминальной психологии : сб. науч. статей / под ред. М. Ф. Орзиха, В. Н. Дремина. – О. : Феникс, 2007. – С. 129–133.
5. *Головкін Б. М.* Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері : моногр. / Б. М. Головкін. – Х. : Нове слово, 2004. – 252 с.
6. *Головкін Б. М.* Понятійна визначеність корисливої насильницької злочинності – теоретична складова підвищення ефективності запобіжного впливу / Б. М. Головкін // Правові засади ефективності боротьби зі злочинністю в Україні : матеріали наук. конф. (15 трав. 2008 р.) / ред. кол. : В. І. Борисов (голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2008. – С. 266–269.
7. *Головкін Б. М.* Ціннісно-нормативний аспект спрямованості особистості корисливого насильницького злочинця / Б. М. Головкін // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журн. – Вип. 21. – 2009. – С. 193–202.
8. *Долгова А. И.* Социально-психологические аспекты преступности несовершеннолетних : моногр. / А. И. Долгова. – М. : Юрид. лит., 1981. – 160 с.
9. *Закалюк А. П.* Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. / А. П. Закалюк. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – 424 с.
10. *Игошев К. Е.* Типология личности преступника и мотивация преступного поведения : моногр. / К. Е. Игошев. – Горький : Горьк. ВШ МВД СССР, 1974. – 168 с.
11. *Кваша О. О.* Организатор злочину. Кримінально-правове та кримінологічне дослідження : моногр. / О. О. Кваша. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2003. – 216 с.
12. Криминология : учеб. / под ред. Г. А. Аванесова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 480 с.
13. Криминология : учеб. / под общ. ред. А. И. Долговой. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2007. – 912 с.
14. Криминология : учеб. / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. – М. : Юристъ, 1997. – 512 с.
15. Криминология : учеб. / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 415 с.
16. Кримінологічна характеристика злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються неповнолітніми / кол. авт. В. В. Голіна, В. П. Ємельянов, С. Ю. Лукашевич та ін. ; за заг. ред. В. В. Голіни. – Х. : Кроссруд, 2007. – 156 с.
17. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження : моногр. / за заг. ред. В. В. Голіни та В. П. Ємельянова. – Х. : Право, 2006. – 292 с.
18. *Лунеев В. В.* Мотивация преступного поведения / В. В. Лунеев ; отв. ред. Кудрявцев В. Н. – М. : Наука, 1991. – 383 с.
19. *Миньковский Г. М.* О некоторых общих положениях криминологического изучения личности / Г. М. Миньковский // Теоретические проблемы учения о личности преступника :

сб. науч. тр. – М. : Всесоюзн. ин-т по изуч. причин и разработке мер предупреждения преступности, 1979. – С. 24–33.

20. *Пісоцька Н. М.* Рецидивна злочинність молоді та її попередження : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.08 / Н. М. Пісоцька. – К., 2001. – 17 с.

21. *Сахаров А. Б.* Учение о личности преступника и его значение в профилактической деятельности органов внутренних дел / А. Б. Сахаров. – М. : ВШМ МВД СССР, 1984. – 42 с.

22. *Сахаров А. Б.* Проблема преступности в современных условиях / А. Б. Сахаров, Г. С. Саркисов. – Ереван : Айастан, 1991. – 278 с.

23. Современные проблемы и стратегия борьбы с преступностью / Ю. М. Антонов, В. Н. Бурлаков, В. В. Вандышев и др. ; науч. ред. В. Н. Бурлаков, Б. В. Волженкин. – СПб. : Изд. дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2005. – 592 с.

24. *Филимонов В. Д.* Общественная опасность личности отдельных категорий преступников и ее уголовно-правовое значение / В. Д. Филимонов. – Томск : Изд-во Томск. ун-та, 1973. – 154 с.

***Маршуба М. А.* К вопросу содержания и объёма понятия личности несовершеннолетнего корыстно-насильственного преступника.**

В статье с позиций системного анализа раскрывается содержание и определяется объем понятия «личность несовершеннолетнего корыстно-насильственного преступника». Кроме того, в научной статье осуществляется рассмотрение различных точек зрения относительно структурных элементов, положенных в основу криминологического изучения такой личности.

Ключевые слова: личность несовершеннолетнего преступника, структура личности несовершеннолетнего корыстно-насильственного преступника.

***Marshuba M. A.* On the issue content and scope of the notion of the personality of juvenile violent lucrative delinquent.**

The contents and the specific scope of the notion “the personality of juvenile violent lucrative delinquent» from the position of system analysis is reveals in this scientific article. In addition, the article is examination of the different points of view with regard to the structural elements, which formed the basis of criminological study of such person.

Key words: the personality of juvenile delinquent, the structure of the personality of juvenile violent lucrative delinquent.